

Nr 14

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 20 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel, m. m.; given Stockholms slott den 12 januari 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 20 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel,
- 2) lag angående upphävande av punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen den 3 december 1965 (nr 585) om ändring i rättegångsbalken.

GUSTAF ADOLF

Olof Palme

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att underrätt i stället för hovrätt blir första domstol i mål om ämbetsbrott av biskop, annan ledamot av domkapitel eller stiftssekreterare och att icke ordinarie präst skall kunna väljas till ledamot av domkapitel.

1) Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 20 § lagen
den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel**

Härigenom förordnas, att 2 § 1 mom. och 20 § lagen den 13 november 1936 om domkapitel¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

2 §.

1 mom. Domkapitel består — — — vice preses;
 en av stiftets präster vald präst, som en av stiftets präster vald präst, som
 innehar *ordinarie* prästerlig tjänst i innehar prästerlig tjänst i stiftet;
 stiftet;
 en av ombud — — — — — valda professorer.

20 §.

*Åtal mot biskop för ämbetsbrott eller mot annan ledamot i domkapitel för förbrytelse som han i denna sin egen-
 skap begår skall upptagas omedelbart av hovrätt. Samma lag vare beträffande åtal mot stiftssekreterare för ämbetsbrott.*

Med avseende — — — — — sägs, Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

De äldre bestämmelserna i 20 § äger dock alltjämt tillämpning i fråga om talan som väckts före den 1 januari 1969.

¹ Senaste lydelse av 2 § 1 mom. se 1957: 576 och av 20 § se 1948: 490.

2) Förslag

till

Lag

angående upphävande av punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen den 3 december 1965 (nr 585) om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen den 3 december 1965 om ändring i rättegångsbalken skall upphöra att gälla vid utgången av år 1968.

Den upphävda bestämmelsen tillämpas dock i fråga om talan som väckts före den 1 januari 1969.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 15 december 1967.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

T. f. chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Sven-Eric Nilsson, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändring i lagen om domkapitel, m. m.*, och anför.

Inledning

I anslutning till den nya statstjänstemannalagstiftningen skedde år 1965 ändringar i rättegångsbalkens regler om särskilt forum i mål om ämbetsbrott av tjänstemän och andra som är underkastade ämbetsansvar. Ändringarna innebar att talan om ämbetsbrott i princip skall väckas i underrätt i stället för i överrätt. Forum i överrätt behölls endast för justitiekanslern, riksåklagaren och domare inom det allmänna domstolväsendet.

I den inom justitiedepartementet utarbetade promemoria (Stencil Ju 1965: 2) som låg till grund för ändringarna föreslogs även att en regel i lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel om särskilt forum för biskop, annan ledamot av domkapitel och stiftssekreterare skulle upphävas. I prop. 1965: 146 med förslag till ändring i rättegångsbalken konstaterades emellertid (s. 39) att lagen om domkapitel inte kunde ändras utan samtycke av allmänt kyrkomöte och lagändringen fick därför anstå. Denna fråga bör nu tas upp till behandling.

Även en annan fråga om ändring i lagen om domkapitel bör behandlas i detta sammanhang. 1967 års riksdag har hemställt att Kungl. Maj:t under år 1968, då allmänt kyrkomöte skall sammanträda, lägger fram förslag om sådan ändring av lagen att innehavare av icke ordinarie prästerlig tjänst i ett stift skall kunna väljas till ledamot av domkapitlet (L¹U 52, rskr 323).

Forum i mål om ämbetsbrott av biskop m. fl.

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt 20 § lagen om domkapitel skall åtal mot biskop för ämbetsbrott eller mot annan ledamot i domkapitel för förbrytelse som han i denna sin egenskap begår

tas upp omedelbart av hovrätt. Detsamma gäller beträffande åtal mot stiftssekreterare för ämbetsbrott.

De år 1965 vidtagna ändringarna i forumreglerna vid ämbetsbrott innebar som nyss nämnts att talan om ämbetsbrott i princip skall väckas i underrätt i stället för i överrätt. Endast i mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av justitiekanslern, riksåklagaren eller domare inom det allmänna domstolsväsendet skall talan alltjämt väckas i överrätt. Den nya ordningen infördes genom lagen den 3 december 1965 (nr 585) om ändring i rättegångsbalken och genom upphävande av de särskilda forumreglerna i andra lagar och författningar. Lagändringarna trädde i kraft den 1 januari 1966.

Som nyss berörts fick emellertid frågan om att ändra forumbestämmelsen i lagen om domkapitel anstå. I punkt 2 övergångsbestämmelserna till nyssnämnda lag om ändring i rättegångsbalken föreskrevs därför att äldre lag alltjämt skulle tillämpas i mål om ämbetsbrott av biskop, annan ledamot i domkapitel eller stiftssekreterare. De äldre bestämmelser som åsyftas är rättegångsbalkens särskilda regler i deras lydelse före den 1 januari 1966 om laga domstol, om rätt till åtal, om målsägande och om förundersökning i mål som tas upp omedelbart av högre rätt.

Frågans tidigare behandling

I den *departementspromemoria* som låg till grund för prop. 1965: 146 föreslogs att bestämmelser om särskilt forum vid ämbetsbrott i andra lagar och författningar än rättegångsbalken skulle upphävas, däribland forumregeln i lagen om domkapitel.

Vid *remissbehandlingen* av departementspromemorian berördes den föreslagna ändringen i lagen om domkapitel endast av *Uppsala domkapitel*. Domkapitlet förklarade sig ej ha något att erinra mot förslaget. I yttrandet framhöll domkapitlet den särställning som biskop intar därigenom att han har en egen ämbetsutövning med bl. a. rätt att viga präster och pastoral tillsyn över prästerskapet. Det rörde sig här om ett internt kyrkligt verksamhetsområde av ofta svårbedömbart art, där kyrkans syn på uppgiften måste ha avgörande betydelse för bedömningen av vad som är ämbetsplikt. Hänvisningen av mål mot biskop till hovrätt torde dock utgöra en sämre garanti för en riktig bedömning än att utlåtanden från kyrklig och teologisk sakkunskap regelmässigt införskaffas av domstolarna, såsom uttryckligen förutsettes vid 1948 års ändring av det processuella förfarandet rörande ämbetsbrott av präst. Om domkapitlet alltså inte fann anledning till erinran mot att denna bestämmelse upphävs, så ville domkapitlet dock erinra om att en sådan ändring uppenbarligen kräver samtycke av kyrkomöte. Domkapitlet hänvisade till senast genomförda ändringar i lagen om domkapitel, 1963: 502 och 636.

I propositionen föreslog *chefen för justitiedepartementet* att endast justitiekanslern, riksåklagaren och domare inom det allmänna domstolsväsendet med hänsyn till beskaffenheten av de uppgifter som dessa tjänstemän har att fullgöra alltjämt borde svara i överrätt för ämbetsbrott. Departementschefen uttalade att det är

önskvärt att alla bestämmelser om särskilt forum vid ämbetsbrott finns i rättegångsbalken. Bestämmelser om särskilt forum i andra lagar och författningar borde upphävas. Lagen om domkapitel kunde emellertid inte ändras utan samtycke av allmänt kyrkomöte. Frågan om att ändra forumreglerna för biskop, annan ledamot av domkapitel och stiftssekreterare fick därför anstå. De äldre bestämmelserna i rättegångsbalken angående mål om ämbetsbrott anknöt till särskilda forumregler av det slag som 20 § lagen om domkapitel innehåller. Dessa bestämmelser torde därför alltså bära gälla i mål om ämbetsbrott av biskop, annan ledamot i domkapitel eller stiftssekreterare.

Förslagen i propositionen antogs oförändrade av *riksdagen*. Frågan om ändring av forumregeln i lagen om domkapitel föranledde inte något särskilt uttalande.

Föredraganden

Genom de år 1965 vidtagna ändringarna i bl. a. rättegångsbalken har nya bestämmelser införts om forum vid talan om ämbetsbrott. Lagändringarna innebar att sådan talan i princip skall väckas i underrätt i stället för i överrätt. Lagregler om forum i överrätt för ämbetsbrott behölls endast för justitiekanslern, riksåklagaren och domare inom det allmänna domstolsväsendet. Avsikten var att i överensstämmelse härmed slopa även stadgandet i lagen om domkapitel om särskilt forum vid ämbetsbrott av biskop, annan ledamot av domkapitel och stiftssekreterare. Med hänsyn till att en ändring i denna lag kräver kyrkomötets samtycke fick ändringen emellertid anstå. I bestämmelserna om införande av lagen om ändring i rättegångsbalken föreskrevs till följd härav att äldre lag alltså skulle tillämpas i mål om ämbetsbrott av biskop, annan ledamot av domkapitel eller stiftssekreterare.

Lagen om domkapitel är av kyrkolags natur. Det fordras följaktligen kyrkomötets samtycke till ändring av lagen. Allmänt kyrkomöte sammanträder hösten 1968. Det är därför lämpligt att nu lägga fram förslag om upphävande av forumbestämmelsen i lagen om domkapitel så att överensstämmelse nås mellan de forumregler som i allmänhet gäller vid ämbetsbrott och de regler som gäller för biskop, annan ledamot av domkapitel och stiftssekreterare. Samtidigt bör punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen om ändring i rättegångsbalken upphävas. Ändringarna bör träda i kraft den 1 januari 1969. Har talan om ämbetsbrott väckts före nämnda dag, bör dock äldre bestämmelser alltså tillämpas.

Villkor för valbarhet till prästerlig ledamot av domkapitel

Gällande bestämmelser m. m.

Enligt 2 § 1 mom. lagen om domkapitel består domkapitel av biskopen, domprosten, en av stiftets präster vald präst, som innehar *ordinarie* prästerlig tjänst

i stiftet, en av ombud för pastoraten i stiftet vald lekman, som ådagalagt nit och insikt i det kyrkliga församlinglivet, och två av Kungl. Maj:t efter förslag av domkapitlet förordnade, i allmänna värv förfarna lekmän. I stift, där det finns teologisk fakultet, skall i domkapitlet ingå även två av fakultetens professorer. I 2 § 3 mom. föreskrivs, att för bl. a. var och en av de ledamöter som tillsätts genom val skall utses en suppleant och att beträffande behörighet att vara suppleant skall gälla motsvarande bestämmelse som i fråga om ledamot. Rätt att delta i val av prästerlig ledamot och suppleant för sådan tillkommer enligt 3 § 1 mom. alla inom stiftet bosatta präster, dock ej de som är pensionerade eller — om de inte innehar prästerlig tjänst — uppnått 65 års ålder. Ledamot eller suppleant i domkapitel skall enligt 8 § vara svensk medborgare, tillhöra svenska kyrkan, ha uppnått 25 års ålder och bo i stiftet. Han får inte vara omyndig eller i konkurs.

Vid tillkomsten av lagen uttalade *föredragande departementschefen* (prop. 1936: 241 s. 69) att den ledamotsplats, vars innehavare skulle utses genom val av prästerskapet, borde få besättas endast med präst, som innehade ordinarie prästerlig tjänst. Som skäl härför anfördes att en sådan tjänsteställning i allmänhet kunde anses innefatta säkrare garanti för den erfarenhet rörande speciellt kyrkliga frågor, som denne ledamots maktpåliggande uppgift krävde. Innehav av ordinarie tjänst var också ägnat att göra ledamotens ställning mera fast och självständig.

Frågans tidigare behandling

Frågan huruvida den ledamot av domkapitel som väljs av stiftets präster skall behöva vara innehavare av ordinarie tjänst har behandlats vid ett flertal tillfällen.

1951 års kyrkomöte godkände sålunda för sin del ett förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. lagen om domkapitel (kskr 11). Ändringen bestod i att ordet »ordinarie» uteslutits ur den i lagrummet upptagna bestämmelsen att en ledamot av domkapitlet skall vara en av stiftets präster vald präst, som innehar ordinarie prästerlig tjänst i stiftet. Kungl. Maj:t beslöt år 1952 att skrivelsen ej skulle föranleda någon åtgärd.

Frågan aktualiserades åter i en motion vid 1953 års kyrkomöte. Med hänsyn till den ståndpunkt som Kungl. Maj:t intagit kort tid dessförinnan avlog kyrkomötet motionen.

1953 års riksdag behandlade spørsmålet med anledning av väckta motioner (I: 312 och II: 236). Första lagutskottet yttrade i utlåtande (L¹U 1953: 11) som godkändes av riksdagen bl. a. att även om förslaget kunde ha visst fog för sig var frågan inte så viktig att det krävdes något initiativ från riksdagens sida.

1957 års kyrkomöte gjorde samma framställning i frågan som 1951 års kyrkomöte (kskr 34). Kungl. Maj:t beslöt år 1963 att framställningen inte skulle föranleda någon åtgärd.

Spörsmålet behandlades även av 1963 års kyrkomöte men eftersom Kungl. Maj:t samma år avvisat kyrkomötets tidigare framställning fann kyrkomötet ej skäl att redan då återkomma till ärendet.

1967 års riksdag

I de likalydande *motionerna I: 231 och II: 295* har hemställts att riksdagen skulle anta ett förslag till ändrad lydelse av 2 § 1 mom. lagen om domkapitel av samma innehåll som 1951 och 1957 års kyrkomöten för sin del godkänt. I motiveringen anför motionärerna bl. a. att nya omständigheter tillkommit som motiverar ändringen. Dels har efter lagens tillkomst antalet ordinarie prästtjänster avsevärt minskats genom pastoratsregleringen år 1962, dels har en mycket betrodd prästman, som med stor majoritet valts till ledamot, förklarats icke valbar på grund av att han inte innehade ordinarie prästerlig tjänst.

I första lagutskottets utlåtande nr 52 redovisas till utskottet inkomna *yttranden över motionerna*.

Kammarkollegiet och *domkapitlet i Visby* avstyrker motionerna. *Domkapitlet i Lund* vill inte motsätta sig den föreslagna ändringen. *Domkapitlet i Härnösand* instämmer med motionernas syfte men anmärker på den föreslagna lagtextens utformning. *Domkapitlet i Luleå* har ingen erinran mot förslaget. *Övriga domkapitel och Svenska prästförbundet* tillstyrker motionerna.

Kammarkollegiet anser att departementschefens uttalanden i frågan vid lagens tillkomst alltjämt är giltiga och framhåller att det, även om det bland ett stifts icke ordinarie präster alltid finns sådana som har stor erfarenhet i kyrkliga frågor, torde vara större risk att en icke ordinarie präst såsom domkapitelsledamot inte kommer att inta den självständiga ställning som bör krävas av honom, än vad fallet är med en ordinarie präst. Den påtalade förskjutningen mellan antalet ordinarie och icke ordinarie prästerliga tjänster anser kammarkollegiet inte vara så stor att det skulle kunna uppstå svårigheter att finna lämpliga domkapitelsledamöter bland ett stifts ordinarie präster. Om någon ändring i gällande ordning skulle komma i fråga, anser kollegiet att man inte bör utesluta ordet »ordinarie» utan att samtidigt införa en annan kvalifikationsgrund, avseende tjänsteålder, erfarenhet e. d.

Domkapitlet i Visby anser att kravet på ordinarie prästerlig tjänst utgör en garanti för att domkapitel får en ledamot med erfarenhet och moget omdöme och gör gällande att de av motionärerna framförda skälen inte är övertygande.

Domkapitlet i Linköping framhåller att det skäl som åberopats för att behålla nuvarande ordning, nämligen att en icke ordinarie präst står i beroende ställning till domkapitlet, numera inte har giltighet på samma sätt som vid bestämmelsens tillkomst.

Domkapitlet i Växjö, som i sak tillstyrker förslaget, ifrågasätter om lagändringen rätteligen kan träda i kraft förrän efter kyrkomötets godkännande.

Domkapitlet i Härnösand instämmer med motionernas syfte men ifrågasätter om inte den föreslagna lagtexten kan leda till feltolkning. Syftet är att vidga valbarhets-

villkoren till att i praktiken gälla samtliga i tjänsteförteckning för prästerskapet upptagna präster, däremot inte präster i enskild prästerlig tjänst.

Domkapitlen i Skara, Lund och Karlstad samt *Svenska prästförbundet* anför till stöd för sina ståndpunkter i huvudsak att de nya omständigheter som åberopas i motionerna motiverar den föreslagna lagändringen.

Utskottet uttalar att reglerna om domkapitels sammansättning självfallet bör vara så utformade att domkapitlen får de med hänsyn till sina uppgifter lämpligaste krafterna. Emellertid kan kravet på ordinarie tjänsteställning vad gäller den av stiftets präster valde ledamoten få en motsatt verkan så till vida att präster med värdefulla kvalifikationer därigenom utestängs från ledamotskap. Det torde därför, enligt utskottet, vara till fördel om stiftets prästerskap kan välja den för uppdraget lämpligaste utan hinder av att han ej innehar ordinarie tjänst. Utskottet anser det vara önskvärt att Kungl. Maj:t under år 1968, då allmänt kyrkomöte skall sammanträda, framlägger förslag i ämnet.

Riksdagen beslöt att i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört (rskr 323).

Föredraganden

Enligt 2 § 1 mom. lagen om domkapitel skall en av ledamöterna i domkapitlet vara en av stiftets präster vald präst, som innehar ordinarie prästerlig tjänst i stiftet. Riksdagen har gett till känna att även innehavare av icke ordinarie prästerlig tjänst i stiftet bör kunna väljas till ledamot. Till stöd härför har åberopats att ett krav på ordinarie tjänsteställning skulle kunna leda till att präster med värdefulla kvalifikationer utestängs från ledamotskap.

Jag delar riksdagens uppfattning att det finns skäl att slopa kravet att den valda prästerliga ledamoten i domkapitel skall inneha ordinarie prästerlig tjänst i stiftet. Uppfattningen att innehav av ordinarie tjänst i allmänhet innefattar bättre garanti för mera omfattande erfarenhet rörande speciellt kyrkliga frågor och att det är ägnat att göra ledamotens ställning i domkapitlet mera fast och självständig torde numera inte ha samma styrka som vid lagens tillkomst. Lagen synes därför böra ändras så, att kravet på innehav av ordinarie tjänst slopas.

Lagändringen i fråga bör i överensstämmelse med tidigare ändring av lagrummet ske i den för kyrkolag stadgade ordningen. Ändringen bör ske genom att ordet »ordinarie» tas bort. Det har från något håll gjorts gällande att en sådan ändring kan leda till den feltolkningen att även präster i enskild prästerlig tjänst skulle omfattas av bestämmelsen. Genom att låta orden »präst som innehar prästerlig tjänst i stiftet» stå kvar torde dock med tillräcklig tydlighet anges att prästen i fråga skall vara stiftsanknuten genom sin tjänst. De präster som kan komma i fråga är alltså församlingspräster, stifts- och kontraktsadjunkter, pastoratsadjunkter och andra genom sin tjänst stiftsanknutna präster.

Lagändringen bör träda i kraft den 1 januari 1969.

Hemställan

I enlighet med det anförda har inom ecklesiastikdepartementet upprättats förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 20 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel,

2) lag angående upphävande av punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen den 3 december 1965 (nr 585) om ändring i rättegångsbalken,

vilka torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*¹. Beträffande det under 2) nämnda förslaget har jag samrått med chefen för justitiedepartementet.

Jag hemställer, att lagrådets utlåtande inhämtas över lagförslagen för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

¹ Bilagan, som är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har uteslutits här.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 21 december 1967.

Närvarande:

f. d. justitierådet LIND,
justitierådet ALEXANDERSON,
regeringsrådet RINGDÉN,
justitierådet WESTERLIND.

Enligt lagrådet den 18 december 1967 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 15 december 1967, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) lag angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 20 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel och 2) lag angående upphävande av punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen den 3 december 1965 (nr 585) om ändring i rättegångsbalken.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Olof Köhl.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

*Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 12 januari
1968.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, KLING, JOHANSSON,
HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON,
GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslag till

- 1) lag angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 20 § lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel,
- 2) lag angående upphävande av punkt 2 övergångsbestämmelserna till lagen den 3 december 1965 (nr 585) om ändring i rättegångsbalken.

Föredraganden upplyser, att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran, och hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten